

บทที่ 5

บทสรุปและข้อ เสนอแนะ

จากการศึกษาและวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับผลบังคับกรณีการชำระหนี้ที่ตกเป็นหนี้วิสัย โดยเฉพาะกรณีของสัญญาซื้อขาย ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนประเภทหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สินในทรัพย์สิน

ผลของการวิจัยจึงอาจสรุปส่วนที่เป็นสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ความหมายของการชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย

การชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย หมายถึง การชำระหนี้ซึ่งแต่เดิมสามารถกระทำได้กลับกลายเป็นการชำระหนี้ที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง อันได้แก่

1.1. ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาสูญหายหรือถูกทำลายไป

1.2. ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ถูกโอนไป เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ซึ่งมีอาจเพิกถอนการ

โอนได้ตามกฎหมาย

1.3. มีบทบัญญัติของกฎหมายในภายหลัง ห้ามมิให้ปฏิบัติการชำระหนี้ดังกล่าว

1.4. เมื่อลูกหนี้ตกเป็นคนที่ไม่สามารถที่จะชำระหนี้ได้ ในกรณีที่ เป็นหนี้ที่ต้องทำเป็น

การเฉพาะตัว

1.5. เกิดการพ้นวิสัยขึ้นกับวัตถุประสงค์

และเหตุแห่งการพ้นวิสัยข้างต้น จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอีก 2

ประการจึงจะถือว่าเป็นการพ้นวิสัยที่จะชำระหนี้ คือ

1. การพ้นวิสัยต้องเป็นการพ้นวิสัยที่เป็นการถาวร มิใช่ชั่วคราว

2. ต้องเป็นการพ้นวิสัยต่อบุคคลทั่วไป ไม่ใช่พ้นวิสัยเฉพาะตน เว้นแต่หนี้ที่ต้องทำเป็น

การเฉพาะตัว

2. ผลของการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยในสัญญาซื้อขาย แบ่งแยกเป็นผลไว้ได้ดังนี้

2.1. การที่โทษลูกหนี้ได้ แบ่งออกเป็น

1. กรณีสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด

- ลูกหนี้ต้องรับผลแห่งภัยพิบัติในการพันวิสัยของทรัพย์นั้น และลูกหนี้ไม่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตอบแทนตามมาตรา 369 แม้ทรัพย์นั้นจะเสียหายเพียงบางส่วนแต่ทรัพย์ส่วนที่เหลือนั้นเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้

- เจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 389 กับเรียกคืนสิ่งที่ได้ชำระไปแล้ว

- ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้เพื่อค่าเสียหายอย่างใด ๆ อันอาจเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 218

2. กรณีสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไข

- ลูกหนี้ต้องรับผลแห่งภัยพิบัติของตนเอง เพราะผลเกิดจากการกระทำกับทรัพย์ของตนเอง

- เมื่อเงื่อนไขสำเร็จ เจ้าหนี้ไม่ต้องชำระหนี้ตอบแทนตามมาตรา 369 และลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้เพื่อค่าเสียหายอย่างใด ๆ อันอาจเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 218

- หากทรัพย์นั้นเสียหายแต่เพียงบางส่วนและเมื่อเงื่อนไขสำเร็จแล้ว เจ้าหนี้มีสิทธิเลือกให้ลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์ส่วนที่เหลืออยู่ โดยลดส่วนราคาที่เจ้าหนี้จะต้องชำระตอบแทนลง หรือจะใช้สิทธิเลิกสัญญาและเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 371 วรรคสอง

3. กรณีสัญญาซื้อขายที่ยังไม่ได้ระบุดำทรัพย์

- ลูกหนี้ต้องรับผลแห่งภัยพิบัติของตนเอง เพราะผลเกิดจากการกระทำกับทรัพย์ของตนเอง

- เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันอาจเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 218 หรือใช้สิทธิในการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 389 กับเรียกคืนสิ่งที่ได้ชำระไปแล้ว

2.2. กรณีที่โทษเจ้าหนี้ได้

1. กรณีสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด

- เจ้าหนี้ต้องรับผลแห่งภัยพิบัติ เพราะได้กระทำกับทรัพย์สินของตนเอง
- เจ้าหนี้ยังต้องชำระหนี้ตอบแทนตามมาตรา 369

2. กรณีสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไข

- ในกรณีที่เงื่อนไขสำเร็จ ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 และยังคงมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากเจ้าหนี้ ถ้าทรัพย์สินนั้นถูกทำให้เสียหายแต่เพียงบางส่วน เจ้าหนี้ก็ต้องรับทรัพย์สินในส่วนที่เหลือนั้นไปและใช้ราคาเต็มตามจำนวน จะมาขอลดส่วนราคาที่จะต้องชำระลงไม่ได้

- ในกรณีที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ ลูกหนี้น่าจะเรียกค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้นโดยโทษเจ้าหนี้ได้ตามหลักกฎหมายในเรื่องละเมิด เพราะเหตุที่สัญญาซื้อขายยังไม่เกิดผลขึ้น

3. กรณีสัญญาซื้อขายที่ยังไม่ได้ระบุดำทรัพย์สิน

- ผลของสัญญาจะเป็นเช่นเดียวกับกรณีสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขยังไม่สำเร็จ เพราะทรัพย์สินยังเป็นของลูกหนี้อยู่ เนื่องจากยังไม่มีมีการระบุดำทรัพย์สิน เมื่อมีการพินัยเกิดขึ้นกับทรัพย์สินของลูกหนี้โดยโทษเจ้าหนี้ได้ ลูกหนี้น่าจะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากเจ้าหนี้ตามหลักกฎหมายในเรื่องละเมิด

2.3. กรณีที่โทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้

1. กรณีสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด

- ความเสียหายนั้นตกเป็นหับแก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 370 วรรคแรก
- เจ้าหนี้ยังต้องชำระราคาทรัพย์สินในกรณีที่ยังไม่ชำระราคา

2. กรณีสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไข

- ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 และเจ้าหนี้ไม่ต้องชำระหนี้ตอบแทนถ้าทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายแต่เพียงบางส่วน เมื่อเงื่อนไขสำเร็จ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ส่วนที่เหลืออยู่ โดยลดส่วนราคาอันตนจะต้องชำระตอบแทนลง หรือเลิกสัญญาแล้วแต่จะเลือกตามมาตรา 371 วรรคสอง

3. กรณีสัญญาซื้อขายที่ยังไม่ได้ระบุดำทรัพย์สิน

- ผลของสัญญานี้ความเสียหายคงตกเป็นหับแก่ลูกหนี้ ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 และ เจ้าหนี้ก็ไม่ต้องชำระหนี้ตอบแทนตามมาตรา 369

3. การชำระหนี้ที่ตก เป็นหนี้วิสัยกับผลกระทบต่อสัญญาอุปกรรม

3.1. กรณีเรื่องมัดจำ การพ้นวิสัยที่เกิดขึ้นจะหมายถึง การพ้นวิสัยในทรัพย์สินของผู้รับมัดจำ(ลูกหนี้) จึงแยกพิจารณาได้ดังนี้

- กรณีที่โทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ผู้วางมัดจำ(ลูกหนี้) ย่อมหลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 ดังที่กล่าวมาแล้ว ฝ่ายที่รับมัดจำต้องคืนมัดจำเพราะไม่มีหนี้อื่นจะต้องยึดมัดจำไว้ เป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญาอีกต่อไป

- กรณีที่การพ้นวิสัยโทษผู้วางมัดจำ(ลูกหนี้) ได้ ผู้วางมัดจำจะต้องถูกริบมัดจำตามมาตรา 378(2) และยังคงรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนอันอาจเกิดขึ้นตามมาตรา 218

- กรณีที่การพ้นวิสัยโทษผู้รับมัดจำ(เจ้าหนี้) ได้ ผู้รับมัดจำต้องคืนมัดจำตามมาตรา 378(3)

3.2. กรณีเรื่องเบี้ยปรับ ฝ่ายที่เป็นลูกหนี้จะเป็นผู้ให้สัญญาว่าจะให้ เบี้ยปรับซึ่งถือเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าตามสัญญาซื้อขายหากมีการไม่ชำระหนี้ตามสัญญา แยกพิจารณาได้ดังนี้

- การที่จะเรียก เบี้ยปรับจากลูกหนี้ ในกรณีที่การชำระหนี้ตก เป็นหนี้วิสัยนั้น ต้องเป็นกรณีที่โทษลูกหนี้ได้ เจ้าหนี้จึงจะเรียก เอา เบี้ยปรับได้

- ถ้า เป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ โดยจะโทษเจ้าหนี้ได้หรือไม่ก็ตาม ลูกหนี้จะหลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 ลูกหนี้จึงไม่จำเป็นต้องใช้ เบี้ยปรับ

4. การชำระหนี้ที่ตก เป็นหนี้วิสัยกับสิทธิในการบอก เลิกสัญญา

4.1. กรณีโทษลูกหนี้ได้

- ในสัญญาซื้อขายทุกประเภทการชำระหนี้จะเป็นหนี้วิสัยทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เจ้าหนี้อาจมีสิทธิ เลิกสัญญาได้

4.2. กรณีที่โทษเจ้าหนี้ได้ หรือโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้

- ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิบอก

เลิกสัญญา สัญญาไม่เลิกแต่ยอมระงับ เพราะไม่มีผลบังคับตามกฎหมายต่อไป

5. การเรียกค่าเสียหายกรณีการชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัย

5.1. กรณีโทษลูกหนี้ได้

1. สัญญาซื้อขายทรัพย์สินเสร็จเด็ดขาด ลูกหนี้ต้องใช้ค่าเสียหายตามมาตรา 218
2. สัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่มีเงื่อนไข ในกรณีที่เงื่อนไขสำเร็จ เจ้าหนี้เรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา 218 ประกอบกับมาตรา 371 วรรคสอง
3. สัญญาซื้อขายที่ยังไม่ได้ระบุดำทรัพย์สิน เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา 218 เช่นเดียวกัน

5.2. กรณีโทษเจ้าหนี้ได้

1. สัญญาซื้อขายทรัพย์สินเสร็จเด็ดขาดความเสียหายตกเป็นหนักแก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายนอกจากเรียกให้เจ้าหนี้ชำระราคา
2. สัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไข หากเป็นกรณีที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จลูกหนี้ควรจะเรียกค่าเสียหายได้ในกรณีละเมิด เพราะสัญญาซื้อขายยังไม่เป็นผล
3. สัญญาซื้อขายที่ยังไม่ได้ระบุดำทรัพย์สิน ลูกหนี้ยังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินจึงน่าจะเรียกค่าเสียหายตามหลักในเรื่องละเมิด

5.3. กรณีโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้

สัญญาซื้อขายทั้ง 3 ประเภท ไม่ได้วางหลักไว้วันที่ใดให้คู่สัญญาเรียกค่าเสียหายกันได้

6. การทำข้อตกลงเปลี่ยนแปลงผลของการชำระหนี้ที่ตกเป็นหนี้วิสัย

6.1. การทำข้อตกลงให้การชำระหนี้ที่ตกเป็นหนี้วิสัยให้มีผลหนักขึ้น ดังเช่น การทำสัญญาให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในหนี้ที่ตกเป็นหนี้วิสัย ไม่ว่าจะเกิดจากความผิดของฝ่ายใด ข้อตกลงเช่นนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุนให้ทำข้อตกลงเช่นนี้ได้ ตามหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา

6.2. การทำข้อตกลงให้การชำระหนี้ตกเป็นหนี้วิสัยเบาลง ที่ตกลงกันให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 373 วางหลักให้ตกลงกันไม่ได้ ในกรณีที่เป็นการยกเว้นความประมาทเลินเล่อ

อย่างร้ายแรงเท่านั้น หากยกเว้นความผิดในกรณีอื่นนอกจากที่ไม่เป็นการขัดกับมาตรา 150 แล้ว ย่อมทำได้ทั้งสิ้น แต่ไม่มีการจำกัดขอบเขตในการยกเว้นความรับผิดไว้ว่า ควรจะจำกัดในเรื่อง การยกเว้นให้เท่าใดเพราะหากจำกัดความรับผิดมากเกินไปจนสมควร ก็อาจถือเป็นข้อยกเว้นความรับผิดตามมาตรา 373 ได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. เหตุที่จะนำมาปรับกับผลของการชำระหนี้ที่ตก เป็นพันวิสัยตามสัญญาซื้อขาย โดยที่จะ ำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรับผลแห่งภัยพิบัตินั้น ต้อง เป็น เหตุที่จะโทษฝ่ายที่มีส่วนในการทำให้เกิดการ พันวิสัยขึ้น หรือที่เรียกว่า เป็น เหตุที่จะโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ การไม่ชำระหนี้ในกรณีที่มีการพัน วิสัยขึ้น จะต้องเกิดจากพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ การจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำให้เกิดความเสียหายขึ้น ดังนั้น ลูกหนี้จึงไม่ต้องรับผิดชอบจากการชำระหนี้ตก เป็นพันวิสัยโดยที่ ขึ้นโทษลูกหนี้ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนใคร่ขอ เสนอแนะที่จะให้ได้มีการหยิบยกประเด็นขึ้นมา ว่า สมควรหรือไม่เพียงใดที่จะนำทฤษฎีสองสัญญาตามหลักกฎหมายของเยอรมันมาใช้ เป็นแนวทาง ในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายแห่งในส่วนที่เกี่ยวข้อง กฎหมายที่หยิบยกขึ้นมาอาจจะต้อง มีการปรับปรุงแก้ไข นอกจากบทบัญญัติในกฎหมาย เรื่องผลของสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 370 แล้ว ยังต้องพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะซื้อขายอีกด้วย ทฤษฎีสองสัญญา ก็คือหลักเกณฑ์ที่ว่า การทำสัญญาซื้อขายนอกจากคู่สัญญาจะต้องมีความประสงค์ที่จะผูกพันหรือโอน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายแล้ว ยังจะต้องอาศัยการส่งมอบมาเป็นหลัก เกณฑ์อีกประการหนึ่ง ด้วย หากได้มีการนำแนวความคิดของทฤษฎีสองสัญญามาใช้แล้วก็น่าจะเป็นประโยชน์ และให้ ความคุ้มครองแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย แต่ทั้งนี้จะต้องพิจารณาหลักกฎหมายในทุกบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ไม่เฉพาะพิจารณาแต่บทบัญญัติตามมาตรา 370 แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

2. ความตกลง เปลี่ยนแปลงบทบัญญัติผลบังคับตามหน้าที่ทำไว้ล่วงหน้า ในกรณีที่คู่สัญญา ตกลงกันให้ฝ่ายลูกหนี้ต้องรับโทษหนักขึ้น เช่น ในสัญญาซื้อขายทรัพย์สินเสร็จเด็ดขาดความตกลงให้ ลูกหนี้จะต้องรับภัยพิบัติแม้ว่าการชำระหนี้ที่ตก เป็นพันวิสัยนั้นจะ เกิดขึ้นโดยโทษลูกหนี้ไม่ได้ ซึ่งเป็น

การตกลงยกเว้นผลบังคับที่กฎหมายบัญญัติไว้และมีคำพิพากษาศาลฎีกาสนับสนุนให้ข้อตกลงดังกล่าว มีผลบังคับใช้ได้นั้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับการที่จะมีข้อยกเว้นดังกล่าวซึ่งเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา และหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา แต่การทำสัญญายกเว้นผลของกฎหมายให้ลูกหนี้ต้องรับภาระหนักขึ้นควรอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า เจ้าหนี้จะต้องนำสืบให้ได้ความว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไรกับกรณีการชำระหนี้ที่ตกเป็นหนี้วิสัย โดยในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะนำหลักการกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้มาใช้บังคับได้ กล่าวคือ ในหลักเรื่องความรับผิดกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ กฎหมายได้กำหนดให้ลูกหนี้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ ทั้งนี้ เจ้าหนี้จะต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หากนำสืบเรื่องความเสียหายไม่ได้แล้ว เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากลูกหนี้ได้ แต่ถ้านำสืบว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นได้แล้ว แม้จะนำสืบจำนวนของค่าเสียหายไม่ได้ ศาลก็อาจจะกำหนดจำนวนของค่าเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ได้ตามควร หลักเกณฑ์ทางอนึ่งนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่กฎหมายมาตรา 222 ใต้วางหลักไว้และศาลได้ใช้เป็นแนววินิจฉัยมาโดยตลอด ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์อันเกิดจากผลของกฎหมาย อันสืบเนื่องมาจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อนำมาเทียบเคียงกับกรณีที่ลูกหนี้ทำข้อสัญญาไว้กับเจ้าหนี้ว่าตนจะรับภัยพิบัติ แม้ว่าการชำระหนี้นั้นจะตกเป็นหนี้วิสัย ซึ่งไม่ได้เกิดจากความผิดของตน แต่ประการใด ความรับผิดดังกล่าวนี้ ย่อมเทียบได้กับความรับผิดในค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่ตนไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เอง ภัยพิบัติที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบนี้ก็ย่อมได้แก่ ค่าเสียหายที่ลูกหนี้ต้องผูกพันรับผิดโดยผลของสัญญาที่ลูกหนี้ได้ทำไว้

ฉะนั้น แม้ในทางกฎหมายเจ้าหนี้ยังต้องนำสืบถึงความเสียหายโดยผลของสัญญาที่ลูกหนี้ทำไว้ ก็ไม่น่าที่จะปลดเปลื้องหน้าที่นำสืบของเจ้าหนี้ว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ตน แม้จะมีข้อสัญญาเขียนไว้ว่าจะรับผิดตั้งนี้ก็ตาม หากไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้แต่ประการใดแล้ว เจ้าหนี้ก็ไม่ควรจะได้รับค่าเสียหายโดยผลของสัญญาที่ลูกหนี้ได้ทำไว้ให้ ผู้เขียนเห็นว่าความรับผิดอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ ไม่ว่าจะความรับผิดนั้นจะเกิดขึ้นจากผลของกฎหมายตามบทบัญญัติมาตรา 222 หรือจากผลของข้อสัญญาที่กล่าวถึงวิเคราะห์อยู่ ก็ไม่น่าจะมีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่แตกต่างกันแต่ประการใด แม้จะมีข้อสัญญาเขียนไว้ว่าลูกหนี้ก็ต้องรับผิดแม้ว่าการชำระหนี้ที่ตกเป็นหนี้วิสัยนั้นจะเกิดขึ้นโดยโทษลูกหนี้ไม่ได้ ก็ไม่ได้ทำให้ความรับผิดของลูกหนี้แตกต่าง

ไปจากผลทางกฎหมายที่บัญญัติขึ้นไว้ตามมาตรา 222 แต่ประการใดไม่หากการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัย ถ้าเป็นกรณีที่ไม่เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้แต่อย่างใด ลูกหนี้ก็ไม่ควรต้องรับผิดชอบตามข้อสัญญาที่ได้ทำไว้ แต่ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ก็เป็นการสมควรที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ แต่ทั้งนี้ ความเสียหายที่ลูกหนี้รับผิดชอบต้องเป็นความเสียหายที่แท้จริง และเป็นความเสียหายอันเป็นผลธรรมดาที่เกิดขึ้น โดยใช้หลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับมาตรา 222 วรรคหนึ่ง

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อสัญญาที่ลูกหนี้ทำไว้กับเจ้าหนี้เช่นนี้ ไม่น่าจะถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อันจะมีผลทำให้ข้อสัญญาดังกล่าวตกเป็นโมฆะแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะการที่จะวินิจฉัยว่า ข้อตกลงใดตกเป็นโมฆะ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น น่าจะหมายถึงเฉพาะกรณีที่เห็นเหตุการณ์ชัดเจนว่า ข้อตกลงนั้นหากให้มีผลใช้บังคับได้แล้วจะกระทบต่อประโยชน์ของสาธารณชนโดยส่วนรวม ให้เขาต้องเสียหายหรือเสียประโยชน์ไปได้ แต่ข้อสัญญาที่กำลังวิเคราะห์นี้เป็นข้อสัญญาส่วนบุคคลที่ทำกันเฉพาะลูกหนี้และเจ้าหนี้เท่านั้น แม้จะมีความได้เปรียบเสียเปรียบต่อกันบ้างก็เป็นเรื่องที่กฎหมายต้องบังคับให้ตามที่เขาได้ทำข้อตกลงต่อกันไว้ หากข้อเท็จจริงได้ความว่า ข้อตกลงนั้นได้ทำขึ้นด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย นอกจากนั้นย่อมต้องถือว่า คู่สัญญาแต่ละฝ่ายพึงต้องรักษาสิทธิและประโยชน์ในเบื้องต้นของตนเองไว้ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วางแนวคำวินิจฉัยในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2014/2506 ว่า การทำสัญญานั้นจะตกลงให้ได้เปรียบเสียเปรียบกันอย่างไรแล้วแต่ความสมัครใจของคู่สัญญาซึ่งต้องระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ฉะนั้น การจะนำบทบัญญัติข้อตกลงอันเป็นโมฆะ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีมาใช้จึงมีข้อจำกัด ทั้งนี้จะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 151 ก็ได้วางหลักการวินิจฉัยในเรื่องนี้ไว้แล้ว นอกจากนั้น ลูกหนี้เมื่อได้ทำข้อตกลงไว้กับเจ้าหนี้ว่าจะต้องรับผิดชอบ ก็ไม่ถือว่าลูกหนี้จะรับผิดชอบโดยเด็ดขาดตามผลของข้อตกลงที่ได้ทำไว้ทุกกรณีไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า มีความเสียหายอันเป็นผลโดยตรงจากกรณีการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยหรือไม่เพียงใด ซึ่งเจ้าหนี้จะต้องนำสืบในประเด็นนี้ให้ได้

จากทศรูปและข้อ เสนอแนะที่ได้ เสนอมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้เขียนหวังว่าจะเป็นแนวทางในการอำนวยความสะดวกแก่คู่สัญญาในสัญญาซื้อขาย หากเกิดกรณีที่มีการชำระหนี้ที่ตกเป็นพันวิสัยขึ้น และเป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขหลักกฎหมายในเรื่องการชำระหนี้ที่ตกเป็นพันวิสัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป